

APUNTS SOBRE LA «SIGILLATA» HISPÀNICA DECORADA DE TORRE LLAUDER

Joan Francesc Clariana i Roig

Com a continuació de les anteriors comunicacions presentades sobre la sigil·lata trobada a la vil·la romana de Torre Llauder, avui parlarem de la producció decorada provinent dels tallers ubicats a la península Ibèrica.

La sort que es localitzessin dos abocadors d'escombraries que contenen productes del rebuig domèstic, amb datació entre la segona meitat del segle I dC i el llarg de tot el segle II dC, va portar com a conseqüència l'exhumació d'una quantitat força significativa de fragments corresponents a diferents peces de sigil·lata hispànica decorada.

Veiem que hi ha un predomini clar de produccions originàries de la zona de la Rioja; del gran centre productor de *Tritium Magallum*, s'han comptabilitzat un total de tres-cents setanta-quatre individus, amb la següent distribució: forma 29 amb trenta-nou individus, més quaranta que possiblement també corresponguin a aquesta forma; la forma 29/37 ha proporcionat deu individus, la forma 30 en compta amb onze, la forma 37-a és la més freqüent, amb un total de cent norantassis, mentre que dins la 37-b s'inclourien cinquanta-nou individus; dins la forma 49 (versió en ceràmica dels vasos de vidre de la forma Isings 21; cfr. JUNCOSA-CLARIANA 1984: 41, 17) s'identifiquen quatre individus. Gairebé testimonials són les formes 2 i 40, de les quals hem localitzat dos individus de cada. Del centre productor de Bronchales (Terol), fins ara, sols hem identificat (amb certes reserves) un individu.

Fabricats a les comarques catalanes, s'han identificat productes del taller d'Abella (Naves) i Solsona, amb un total de tretze individus. Al taller d'Ilerda podem atribuir, amb certes reserves, un exemplar de la forma 29, decorat amb mètopes i amb un petit punxó que sembla representar Acteó (?), pròxim al que es coneix amb la signatura de T·P·M·T. Finalment, s'ha pogut identificar un exemplar amb decoració molt semblant als que es produïen a la terrisseria del Mas d'en Corts (Reus, *Ager Tarraconensis*).

La cronologia dels materials, sobretot els de la Rioja (*Tritium Magallum*), Bronchales, Mas d'en Corts i Ilerda, els podem situar entre finals del segle I i bona part del segle II dC, mentre que els materials del taller d'Abella es poden datar a partir de la meitat del segle II dC.

INVENTARI DESCRIPTIU

1.- Vas de perfil sencer, forma 29, amb decoració de gallons al fris superior i alternança d'un motiu de cercles concèntrics i ocells en l'inferior.

2.- Vas de perfil sencer, forma 29, amb decoració de mètopes al fris superior, que emmarca un motiu de cercles concèntrics. Al fris inferior es copsa una sanefa de fulles de palma.

3.- Vora de la forma 29, s'observa un motiu inspirat en les decoracions de la producció sud-gàl·lica; així veiem un *iugum* amb volutes, fetes de línies zigzaguejants, a ambdós costats.

4.- Fragment corresponent al fris inferior d'una forma 29, amb decoració de motius vegetals estilitzats i amb petites fulles en els extrems. És una decoració clarament d'inspiració sud-gàl·lica. Molt possiblement es tracti d'un producte del terrissaire «VLLO» de *Tritium Magallum*.

5.- Fragment corresponent al fris superior de la forma 29, amb decoració de mètopes i una biga vers la dreta.

6.- Fragment corresponent al fris inferior d'una peça de la forma 29, amb decoració de mètopes i una biga vers la dreta.

7.- Fragment corresponent al fris inferior d'una peça de la forma 29, amb decoració d'una biga, també vers la dreta, i un petit cercle al dessota.

8.- Fragment corresponent al fris inferior d'una peça de la forma 29, amb decoració de mètopes, amb la imatge del déu egipci Anubis i dos gossos en cursa vers la dreta.

9.- Fragment de fons amb peu, corresponent a la forma 29, decorat amb mètopes i amb la imatge del déu Mercuri.

10.- Fragment corresponent al fris inferior d'una peça de la forma 29 amb decoració de mètopes, un gall damunt un petit altar i a la dreta el déu Mercuri amb un cercle sota els peus. Aquesta escena és molt semblant a la que apareix en el gran vas sencer de la forma 30, també en producció hispànica, procedent d'Almendrales, Badajoz (MEZQUÍRIZ 1961, vol. II, lám. 271), i que es troba en el Museu d'Arqueologia de Catalunya a Barcelona, la qual cosa fa suposar que ambdues peces serien obra d'un mateix terrissaire/decorador.

11.- Vas de perfil sencer de la forma 29/37 amb decoració de mètopes, que en el fris superior es van alternant una au i una roseta de vuit puntes i en l'inferior veiem una sanefa de cercles concèntrics, essent segmentats els dos més exteriors, separats per una línia zigzaguejant de disposició vertical i que presenta petits cercles a ambdós extrems.

12.- Vas de perfil sencer de la forma 29/37 amb decoració de mètopes, que en el fris superior es van alternant la figura d'un déu egipci, possiblement Anubis (?), i un element vegetal semblant a una palma, i l'altra mètopa està reomplerta amb dues palmes. Separant el fris superior de l'inferior, veiem una sanefa horitzontal de petites palmets. En el fris inferior veiem una decoració de mètopes amb requadres, amb una escena de cacera on dos gossos en cursa vers la dreta persegueixen un petit cérvol. Sota la base del peu presenta restes d'un grafit, fet *postcoctem*, amb les lletres «...ER». Es tracta d'una producció del taller de les palmets.

13.- Fragment de vas de perfil sencer de la forma 37-a, amb decoració distribuïda en dues faixes, consistent en un motiu de tres cercles concèntrics, separats per un línia zigzaguejant vertical, que presenta petits cercles en els seus extrems.

14.- Fragment de vora de vas de la forma 37-a, amb decoració distribuïda en dues faixes, consistent en un motiu de cercles secants de línies zigzaguejants.

15.- Fragment de paret de vas de la forma 37-a, amb decoració de cercles en el fris inferior i marca intradecorativa «V» pertanyent al terrissaire VALERIUS PATERNUS de *Tritium Magallum* (CLARIANA 2012, 2).

16.- Fragment de paret de vas de la forma 37-a, amb decoració distribuïda en dues faixes; la de dalt a base d'un motiu de quatre cercles concèntrics, de línies zigzaguejants, amb un punt al centre i, la de sota, a base de gallons o llengüetes segmentades de disposició radial.

17.- Fragment de vora de vas de la forma 37-a, amb decoració distribuïda en dues faixes; la de dalt, coronada per una sanefa de petits cercles, el motiu consisteix en cercles de línies zigzaguejants que emmarquen una ova i que estan separats per un element vertical. La faixa de sota varia quan el motiu de l'interior del cercle consisteix en una llebre vers l'esquerra.

18.- Fragment de vora de vas de la forma 37-a, es copsa únicament la faixa superior amb decoració a base d'un motiu de dos cercles concèntrics que emmarquen una petita àliga; com a element separador veiem un punxó vertical amb l'extrem superior en forma de palma.

19.- Fragment de vora de vas de la forma 37-a, amb decoració distribuïda en dues faixes, la de dalt, a base de cercles zigzaguejants i secants que emmarquen una roseta. El mateix motiu decoratiu sembla que es repetiria en la faixa inferior.

20.- Fragment de fons de vas, amb peu, de la forma 37-a, amb decoració distribuïda en dues faixes, la de dalt, a base d'una sanefa de rosetes. En la faixa inferior veiem una sanefa de cercles zigzaguejants que emmarquen una roseta.

21.- Gran bol de la forma 37-b, de perfil sencer. Excepcionalment, porta decoració de rodeta en la faixa, sota de la vora. A continuació, copsem una sanefa de petites rosetes. La decoració central de la peça és a base de mètopes, on se n'alterna una amb les figures de tres lleons, espaiadament l'un damunt l'altre, vers l'esquerra; en la següent mètopa veiem una cigonya amb les ales esteses i, al dessota, un motiu vegetal estilitzat en forma de fulla de palma i una roseta dentada; per últim, les figures de tres senglars, també espaiadament, l'un damunt l'altre. Tanca la decoració del vas una sanefa de dos petits cercles concèntrics (dibuix: M. Ribas 1972).

22.- Vora d'un gran bol de la forma 37-b. Al seu dessota presenta una sanefa d'oves de disposició horitzontal. La decoració és a base de mètopes, de les quals se'n copsa una amb un lleó vers l'esquerra.

23.- Fragment de paret corresponent a un bol de la forma 37-b. S'observen fragmentàriament dues de les faixes decoratives. A la zona alta veiem cercles concèntrics separats per un element vertical i, al dessota, la decoració de mètopes, en les quals es copsa la figura d'un guerrer, armat, vers l'esquerra i, a continuació, una gran fulla vegetal estilitzada.

24.- Fragment de paret corresponent al final del fris inferior d'un bol de la forma 37-b. S'observa la meitat inferior d'un punxó que representaria la deessa Fortuna i, al dessota, una sanefa a base de semicercles.

25.- Fragment de paret corresponent a un bol de la forma 37-b. A la zona veiem restes de la sanefa d'oves i, al dessota, la decoració de mètopes, de les quals una amb la figura d'Eros. Aquesta peça seria atribuïble al terrisser MICCIO de *Tritium Magallum*.

26.- Fragment de fons de vas, possiblement de la forma 29, amb decoració de mètopes, amb un senglar vers la dreta. Possiblement, es tracti d'una peça produïda pel taller de Bronchales (SAENZ PRECIADO 1997: 633, fig. 31).

27.- Vas de perfil sencer, corresponent a la forma 2. Decoració de mètopes on copsem una figura, possiblement la deessa Victòria (?), amb un petit cercle al dessota, un senglar en posició vertical i elements vegetals estilitzats semblants a xipresos.

28.- Fragment de vora de bol, amb abocador, de la forma 40, decorat amb dues faixes; la de dalt, amb una sanefa contínua d'elements verticals i, al dessota, petits cercles que tanquen una roseta. En la faixa inferior veiem dues sanefes d'elements de disposició radial i enmig una sanefa de petits cercles. Aquesta peça possiblement correspongui a la producció del terrissaire de «los bastones segmentados (Lvtevs?)» de la Rioja (SAENZ PRECIADO 1993, 540 i ss).

29.- Fragment de vora de la forma 29, decorat amb una petita figura que possiblement representa Acteó. El punxó ens recorda un de semblant que es

coneix del taller de Lleida, on s'han localitzat peces fabricades allà i signades pel terrissaire T·P·M·T· (PÉREZ ALMOGUERA 1999, *passim*). Possiblement, el que aquí veiem, podria haver estat un precedent d'aquell.

30.- Bol de perfil sencer de la forma 37, decorat amb dues sanefes o bandes: la primera, d'elements verticals dentats que es repeteixen en tot el voltant de la peça i, la segona, amb el mateix motiu, però inclinats i en distribució de cistell. És una peça característica dels tallers d'Abella (Naves) i Solsona.

31.- Fragment de fons d'un bol hemisfèric de la forma 37, amb decoració a base de grans cercles secants i imitant una corda. En els espais interns s'observen petits cercles o anelles. Molt possiblement, es tracti d'una peça provinent del taller del Mas d'En Corts de Reus, on s'han localitzat motlles amb decoració força semblant.

CONSIDERACIONS

Les troballes de Torre Llauder són un exemple del resultat del funcionament del mercat de distribució de ceràmiques fines de fabricació hispànica durant l'època altoimperial romana, més concretament, el ventall cronològic que aquí tenim representat i que abasta una seqüència que aniria des de finals, o darrer quart del segle I dC, tot el segle II i fins al segle III. És evident que existirien unes rutes a través de les quals haurien arribat a Torre Llauder els materials que hem vist. Tal com ja havíem apuntat anteriorment, una bona part del comerç s'efectuaria per via marítima, especialment les ceràmiques provinents de *Tritium Magallum* haurien seguit la ruta de l'Ebre i, posteriorment, la ruta costanera. Això ens permet establir un paral·lelisme evident amb les peces amb marca de terrissaire que vàrem presentar en una anterior convocatòria de la *Sessió d'Estudis Mataronins*, en la qual vam poder veure com la gran majoria de marques també provenien dels tallers de la Rioja.

L'elevat nombre d'exemplars trobats, sols pot tenir explicació en el fet que, a Torre Llauder, els propietaris i habitants gaudirien d'una posició benestant fora del comú pel que fa a les vil·les romanes en aquell moment. Aquesta opulència s'ha vist també en la troballa de tota mena d'objectes i en el fet que la vil·la estigués pavimentada amb mosaics.

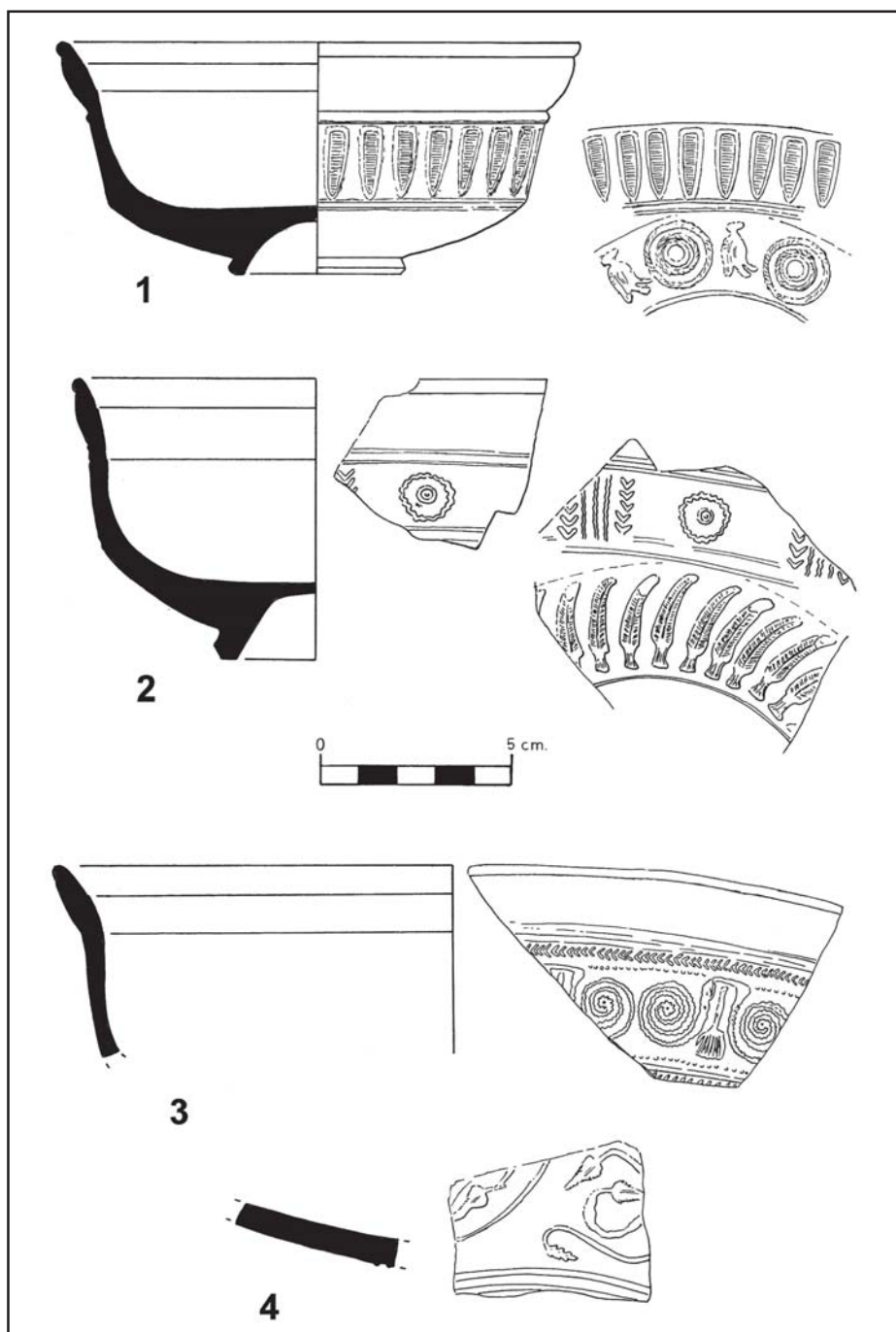
Possiblement, altres circuits d'arribada haurien seguit els materials provinents dels tallers d'Abella (Naves) i Solsona. En aquest sentit, les excavacions de Torre Llauder han vingut a proporcionar un testimoni significatiu d'aquestes ceràmiques fins al punt que, donada la seva excepcionalitat, es pugui pensar en uns contactes comercials de més intensitat amb aquella zona de la Catalunya interior.

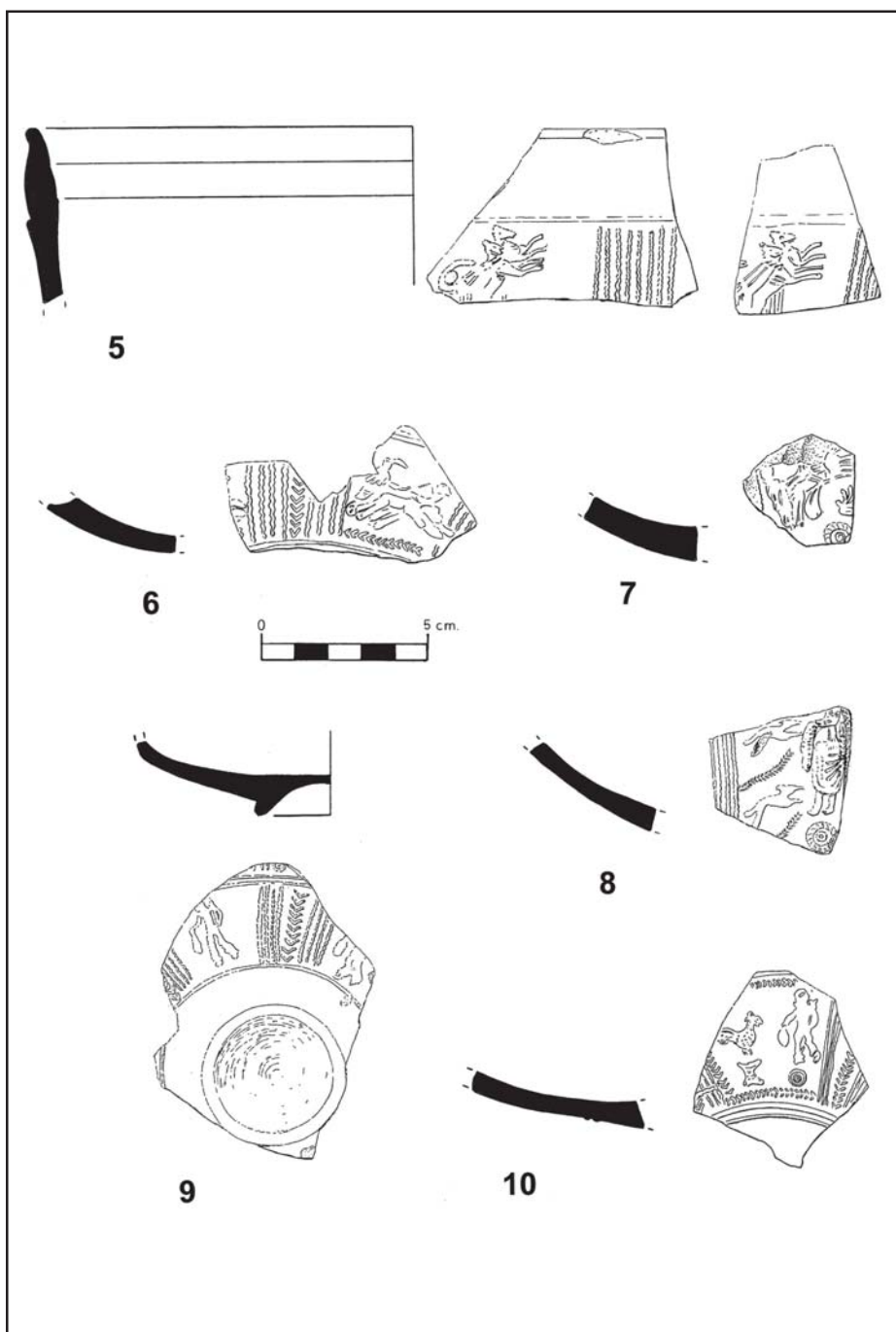
Les altres dues peces, suposadament dels tallers d'Ilerda (?) i de la terrisseria del Mas d'en Corts, en tant que són peces singulars, no ens permeten

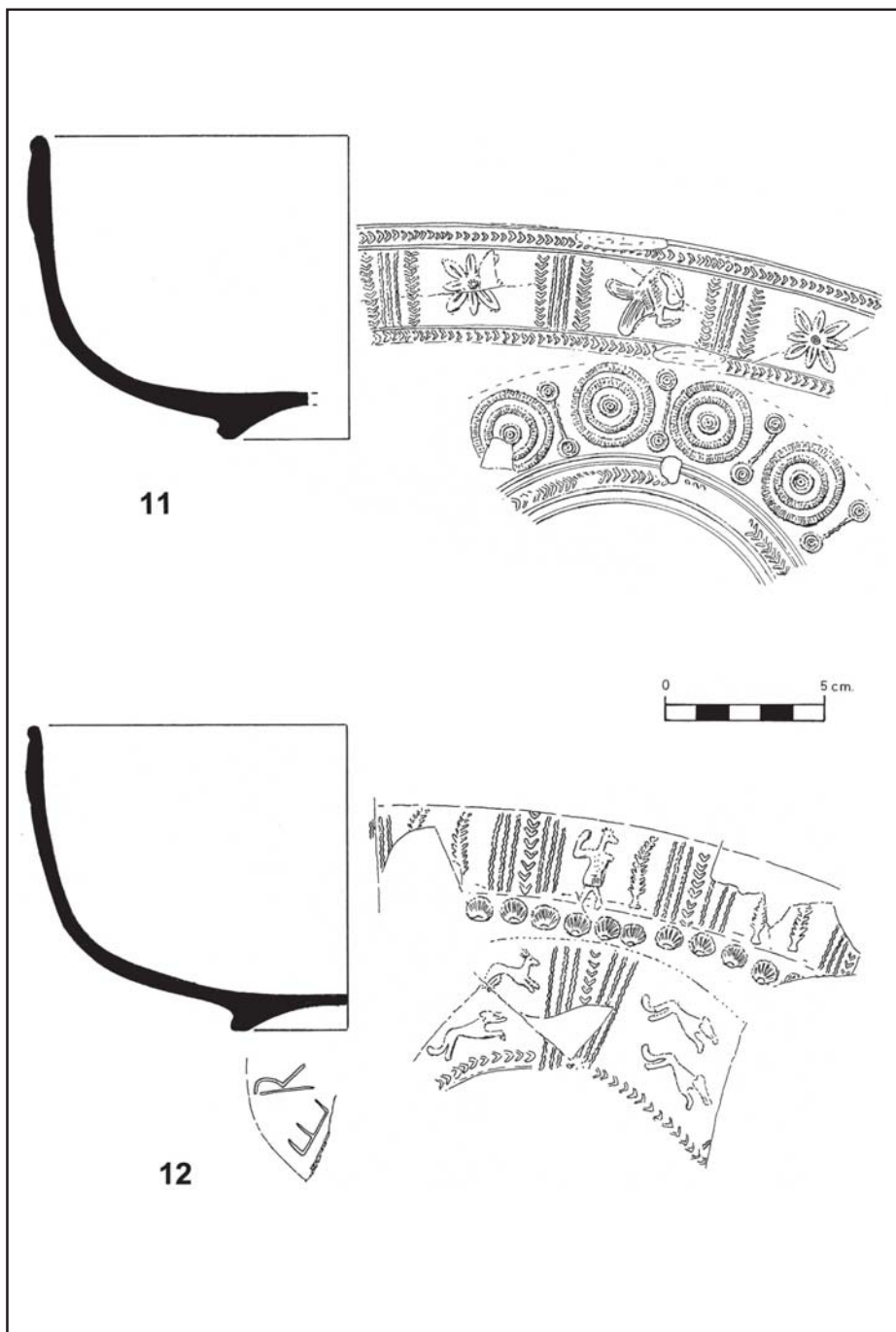
concretar gaires dades, sols ens permeten apuntar la possibilitat que haguessin arribat a Torre Llauder, a manca d'altres paral·lels provinents d'aquests indrets, d'una manera esporàdica.

BIBLIOGRAFIA

- CABRELLES, I.; GEBELLÍ, P. «La terrisseria romana del Mas d'en Corts (Reus)». M. Prevosti; J. Guitart (dirs.), *Ager Tarraconensis*, 2 (Tarragona 2011), 496-546.
- CLARIANA, J.F. «Marques de terrissaire en “terra sigillata” hispànica de la vil·la romana de Torre Llauder (Mataró, el Maresme)», *XXVIII Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 2012), 1-14.
– «Noticia sobre la Terra Sigillata Hispànica, producción decorada, procedente de la villa romana de la Torre Llauder de Mataró (Barcelona)», *Actas del XVIII Congreso Internacional de Arqueología Clásica. Mérida 2013* (en premsa).
– «Identificació d'una peça de *Sigillata Hispanica* del taller de Mas d'en Corts a Torre Llauder (Mataró)», *Simposi Ager Tarraconensis* (Tarragona 2013), 398.
- GARABITO, T.: *Los alfares romanos riojanos. Producción y comercialización* (Madrid 1978).
- JEREZ LINDE, J.M. «*Valerius Paternus*. Notas para la clasificación tipológica de las marcas alfareras procedentes de la cuenca media del Guadiana», *Mélanges de la Casa de Velázquez*, vol. XXXII (Madrid 1996), 113-138.
- JUNCOSA, R.; CLARIANA, J.F. «El vidre a Mataró - I», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, 21 (Mataró 1984), 39-46.
- MAYET, F.: *Les Céramiques Sigillées Hispaniques* (París 1984).
- MEZQUÍRIZ, M.A.: *Terra Sigillata Hispànica* (València 1961).
- PÉREZ ALMOGUERA, A.: *La “terra sigillata” de l'antic Portal de Magdalena* (Lleida 1990).
– «T·P·M·T·, alfarero ilerdense de *Terra Sigillata*». *AnMurcia*, 15 (1999), 169-177.
- PREVOSTI, M.: *Cronologia i poblament a l'àrea rural d'Iluro* (Mataró 1980).
- RIBAS, M.: «La villa romana de la Torre Llauder de Mataró», *Noticiario Arqueológico Hispánico*. Arqueología, 1 (Madrid 1972), 117-180.
- SAENZ PRECIADO, J.C.: *La Terra Sigillata Hispanica del municipium Augusta Bilbilis*. Tesis doctoral dirigida por M. Martín Bueno. Universidad de Zaragoza 1997.
- SAENZ PRECIADO, M.P.: *La terra sigilata hispànica en el Valle Medio del Ebro: El centro alfarero de Tritium Magallum (Tricio, La Rioja)*. Tesis doctoral dirigida por M. Martín Bueno. Universidad de Zaragoza 1993.

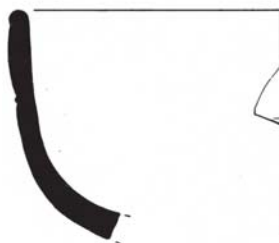
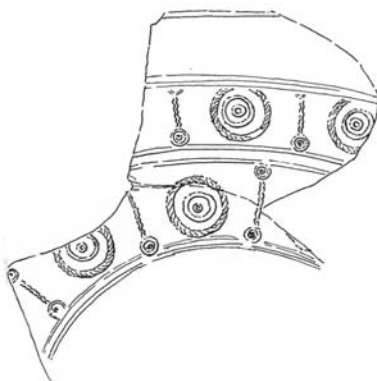

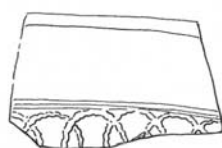
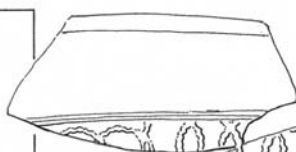

13

14

15

16

